Охорона праці та правила пожежної безпеки в Україні

1. Загальні положення

2. Хто відповідає за охорону праці

3. Інструктажі з питань охорони праці

4. Медогляди працівників

5. Фінансування охорони праці

6. Облік нещасних випадків

7. Відповідальність за порушення

8. Кримінальна відповідальність

9. Адміністративна відповідальність

10. Правила пожежної безпеки

1. Загальні положення

Законодавство України з охорони праці складається з Закону України "Про охорону праці" (його дія поширюється на всіх юридичних та фізичних осіб, що відповідно до законодавства використовують найману працю, та на всіх працюючих) та багато підзаконних актів (нормативно-правові акти з охорони праці, постанови КМУ, санітарні норми, накази міністерств, які уточнюють положення цього закону).

Охорона праці в Україні – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів і засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я та працездатності людини у процесі трудової діяльності.

Відповідно до законодавства України про охорону праці під час укладання трудових договорів (крім трудового договору про дистанційну роботу, про роботу вдома) роботодавець повинен проінформувати працівника під розписку про умови праці та наявність на його робочому місці небезпечних і шкідливих виробничих факторів, які ще не усунено, можливі наслідки їх впливу на здоров'я та про права працівника на пільги й компенсації за роботу в таких умовах відповідно до законодавства й колективного договору.

Водночас працівникові не можна пропонувати роботу, яка за медичним висновком протипоказана йому за станом здоров'я. А до виконання робіт підвищеної небезпеки й тих, що потребують професійного добору, допускаються особи за наявності висновку психофізіологічної експертизи.

2. Хто відповідає за охорону праці на підприємстві

Перший етап організації охорони праці на підприємстві – створення відповідної служби або визначення вповноваженої особи. Така служба обов'язково повинна бути створена на підприємстві з кількістю працюючих 50 і більше осіб у відповідності з Типовим положенням про службу охорони праці. Також має бути розроблено Положення про службу охорони праці цього підприємства, визначено структуру такої служби, її чисельність, основні завдання, функції та права її працівників.

На підприємствах з кількістю працівників менше 50 осіб функції служби охорони праці можуть виконувати в порядку сумісництва (суміщення) особи, які мають відповідну підготовку. А на підприємствах з кількістю працівників менше 20 для виконання функцій служби охорони праці можуть на договірних засадах залучатися сторонні фахівці, які мають не менше 3-х років виробничого стажу і пройшли навчання з охорони праці.

Роботодавець зобов'язаний затвердити відповідні документи, які передбачені законодавством про охорону праці. Такі документи повинні встановлювати правила виконання робіт і поведінки працівників на території підприємства, у виробничих приміщеннях, на будівельних майданчиках і робочих місцях. Інструкції й іншу документацію з охорони праці розробляють керівники структурних підрозділів на підставі положень законодавства з охорони праці, типових інструкцій та технологічної документації підприємства з урахуванням виду діяльності підприємства й конкретних умов праці на ньому.

3. Інструктажі з питань охорони праці

Перед початком роботи нового працівника роботодавець зобов'язаний проінформувати його під розписку про умови праці, наявні на його робочому місці. Зокрема, про всі небезпечні чи шкідливі виробничі фактори, які ще не усунуто, та про можливі наслідки їх впливу на здоров'я працівника, а також про можливі пільги та компенсації за роботу в таких умовах.

Крім того, при прийнятті на роботу всі працівники повинні коштом роботодавця пройти вступний інструктаж, навчання, перевірку знань, первинний інструктаж на робочому місці, стажування й набуття навичок безпечних методів праці. Тільки після цього працівники допускаються до самостійної роботи.

Вступний інструктаж проводить спеціаліст з охорони праці, а первинний – безпосередній керівник працівника. Надалі з працівниками повинні проводитися повторні інструктажі (раз на квартал при виконанні робіт підвищеної небезпеки або раз на півріччя), решту позапланові (при зміні правил охорони праці, зміни в обладнанні чи при порушенні правил охорони праці з боку працівника) та цільові інструктажі (зокрема, при разових роботах, не пов'язаних зі спеціальністю). Інформація про проведення інструктажів має вноситися до відповідного журналу, завірена підписом як того, кого інструктували, так і того, хто інструктував.

4. Медогляди працівників

Роботодавець зобов'язаний за свої кошти забезпечити фінансування й організувати проведення попереднього (під час прийняття на роботу) і періодичних (протягом трудової діяльності) медичних оглядів працівників, зайнятих на важких роботах, роботах зі шкідливими чи небезпечними

умовами праці або таких, де є потреба в професійному доборі, а також щорічного обов'язкового медичного огляду осіб віком до 21 року.

5. Фінансування охорони праці

Для підприємств, незалежно від форм власності, або фізичних осіб, які відповідно до законодавства використовують найману працю, витрати на охорону праці становлять не менше 0,5% від фонду оплати праці за попередній рік.

Витрати, що належать до працеохоронних, визначає Перелік заходів і засобів з охорони праці, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27.06.2003 № 994. Цей Перелік, зокрема, передбачає витрати на придбання необхідної літератури; проведення навчання і перевірки знань із питань охорони праці посадових осіб й інших працівників протягом трудової діяльності й організацію лекцій, семінарів і консультацій із згаданих питань.

6. Облік нещасних випадків

Український роботодавець зобов'язаний організувати розслідування та вести облік нещасних випадків, професійних захворювань й аварій у порядку, встановленому законодавством. За результатами такого розслідування роботодавець повинен скласти акт за формою Н-5 (якщо нещасний випадок визнано таким, що не пов'язаний із виробництвом) або Н-1 (якщо він визнаний пов'язаним із виробництвом). Один із примірників повинен видатися потерпілому або іншій зацікавленій особі не пізніше 3-х днів з моменту закінчення розслідування.

7. Відповідальність за порушення законодавства про охорону праці

За порушення законодавства про охорону праці та невиконання приписів посадових осіб органів виконавчої влади з нагляду за охороною праці юридичні та фізичні особи, які відповідно до законодавства використовують найману працю, притягаються до сплати штрафу в порядку, що його встановлює закон. Сплата штрафу не звільняє юридичну або фізичну особу, яка відповідно до законодавства використовує найману працю, від усунення виявлених порушень у визначені строки.

Розмір штрафу не може перевищувати 5% середньомісячного фонду заробітної плати юридичної чи фізичної особи, яка відповідно до законодавства використовує найману працю, за попередній рік.

За порушення законів й інших нормативно-правових актів про охорону праці, створення перешкод у діяльності посадових осіб органів державного нагляду за охороною праці, а також представників профспілок, їхніх організацій і об'єднань винні особи притягаються до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної і кримінальної відповідальності згідно з законодавством України.

8. Кримінальна відповідальність

У Кримінальному кодексі України передбачена відповідальність серед іншого за такі види злочинів, пов'язані з невиконанням правил безпеки праці:

- порушення вимог законодавства про охорону праці;
- порушення правил безпеки під час виконання робіт із підвищеною небезпекою;

Відповідно до Кримінального кодексу України за порушення вимог нормативно-правових актів про охорону праці з боку службової особи підприємства, установи, організації чи громадянином-суб'єктом підприємницької діяльності, якщо це порушення заподіяло шкоду здоров'ю потерпілого, настає відповідальність у вигляді:

- штрафу в розмірі від 17 000 до 51 000 грн. або
- виправних робіт на строк до 2-х років, або
- обмеження волі на той самий строк.

Те саме порушення, якщо воно спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки, карається:

- виправними роботами на строк до двох років або
- обмеженням волі на строк до 5 років, або
- позбавленням волі на строк до 7-ми років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 2-х років або без такого.

9. Адміністративна відповідальність

Адміністративна відповідальність настає, якщо відповідні порушення за своїм характером не тягнуть за собою кримінальної відповідальності.

За адміністративні правопорушення в галузі охорони праці і безпеки виробництва встановлено адміністративну відповідальність серед іншого у випадках:

- порушення вимог законодавства про працю та про охорону праці;
- порушення вимог законодавчих й інших нормативних актів із безпечного ведення робіт у галузях промисловості.

Зокрема, законодавство України передбачає, що порушення вимог законодавчих й інших нормативних актів про охорону праці тягне за собою накладення штрафу на працівників у розмірі від 68 до 170 грн.

За таке саме правопорушення на посадових осіб підприємств незалежно від форм власності та громадян-суб'єктів підприємницької діяльності накладається штраф у розмірі від 340 до 680 грн.

У разі порушення встановленого порядку повідомлення (надання інформації) центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, про нещасний випадок на виробництві передбачено накладення штрафу на посадових осіб підприємств, фізичних осіб-підприємців, які використовують найману працю, і на фізичних осіб, які не мають статусу підприємців і використовують найману працю, у розмірі від 340 до 850 грн.

10. Правила пожежної безпеки

Пожежна безпека – відсутність неприпустимого ризику виникнення та розвитку пожеж і пов'язаної з ними можливості завдання шкоди живим істотам, матеріальним цінностям і довкіллю.

Українське законодавство визначає, що належить до завдань й обов'язків суб'єктів господарювання у сфері цивільного захисту. Зокрема, забезпечення пожежної безпеки на підприємстві передбачає такі заходи:

- проведення оцінки ризиків виникнення надзвичайних ситуацій і забезпечення виконання заходів у сфері цивільного захисту;
- навчання працівників правилам пожежної безпеки;
- проведення об'єктових тренувань і навчань;
- здійснення власним коштом заходів цивільного захисту;
- створення та використання матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- розроблення заходів щодо забезпечення пожежної безпеки, впровадження досягнень науки, позитивного досвіду;
- забезпечення виконання вимог законодавства в галузі пожежної безпеки, а також виконання вимог відповідних приписів, постанов і розпоряджень центрального органу виконавчої влади;
- утримання у справному стані засобів цивільного та протипожежного захисту, недопущення їх використання не за призначенням;
- здійснення заходів щодо впровадження автоматичних засобів виявлення та гасіння пожеж;
- розроблення та затвердження інструкцій і видання наказів із питань пожежної безпеки, здійснення постійного контролю за їхнім виконанням.

Відповідно до законодавства України на підприємстві мають бути розроблені та затверджені певні організаційно-розпорядчі документи, спрямовані на запобігання пожежам.